

שימו לב: בבחינה זו יש הנחיות מיוחדות.
יש לענות על השאלות על פי הנחיות אלה.

לימודי ארץ-ישראל וארכאולוגיה

ירושלים מן הכיבוש הצלבני ואילך

הוראות

א. משך הבחינה: שעותיים.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה ארבעה פרקים.

פרק ראשון	–	(40×1)	–	40 נקודות
פרק שני	–	(20×1)	–	20 נקודות
פרק שלישי	–	(20×1)	–	20 נקודות
פרק רביעי	–	(5×4)	–	20 נקודות
סך הכול	–			100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראה מיוחדת: יש לקרוא בעיון את ההוראות בראש כל פרק.

הערות: בעמוד 7 מוצגות רשימת התקופות העיקריות בתולדות ירושלים הנוגעות לשאלון זה, ורשימת אתרי השטח הנוגעים לשאלון. האתרים מסודרים לפי תקופות.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

השאלות

שימו לב: בעמוד 7 מוצגות רשימת התקופות העיקריות בתולדות ירושלים הנוגעות לשאלון זה, ורשימת אתרי השטח הנוגעים לשאלון.

פרק ראשון (40 נקודות)

ענו על אחת מן השאלות 1–2.

1. הבנייה בירושלים בתקופות שונות

- א.** החל מן המחצית השנייה של המאה ה־19 הוקמו שכונות יהודיות חדשות מחוץ לחומות העיר העתיקה בירושלים. מדוע היציאה מחוץ לחומות העיר העתיקה החלה דווקא בתקופה זאת? הסבירו שתי סיבות. (9 נקודות)
- ב.** תארו מבנה אחד שבנתה מעצמה אירופית בירושלים במאה ה־19. ציינו את התפקיד של המבנה, והסבירו את המניע לבנייתו. (8 נקודות)
- ג.** בתקופת המנדט הוקמו בירושלים שכונות יהודיות חדשות ובהן רחביה, תלפיות, בית הכרם ובית וגן. שכונות אלה נבנו על פי תוכנית בנייה מסוימת. מה היה הכינוי של השכונות שנבנו על פי תוכנית זו? הסבירו את המטרה של תוכנית הבנייה של השכונות האלה, וציינו שני מאפיינים שלה. (9 נקודות)
- ד.** ל"קו העירוני" בירושלים היו השפעות על התפתחות העיר ועל הבנייה בקרבתו בתקופה שבין מלחמת העצמאות למלחמת ששת הימים. הסבירו כיצד באה לידי ביטוי השפעה אחת כזאת. (7 נקודות)
- ה.** לאחר מלחמת ששת הימים נבנו בירושלים כמה שכונות חדשות, המקיפות את העיר ויוצרות סביבה צורת טבעת. הסבירו מטרה אחת של מיקום השכונות החדשות בדרך זו. (7 נקודות)

2. ירושלים במלחמת העצמאות

א. נהוג לחלק את מלחמת העצמאות לשני שלבים עיקריים: השלב שלפני הכרזת המדינה והשלב שאחרי ההכרזה. תארו שני הבדלים בין השלבים האלה של המלחמה.

(9 נקודות)

ב. הסבירו שני קשיים בהגנה על היישוב היהודי בירושלים במלחמת העצמאות.

(9 נקודות)

ג. במלחמת העצמאות נערכו כמה מבצעים בדרך לירושלים.

בחרו באחד מן המבצעים האלה:

– מבצע נחשון

– מבצע מכבי

תארו את מטרות המבצע, את מהלך המבצע ואת תוצאותיו.

(9 נקודות)

ד. הסבירו מהי "דרך בורמה", ומה הייתה חשיבותה.

(7 נקודות)

ה. לפניכם קטע מיומנו של מנחם צבי קדרי, שהיה סטודנט באוניברסיטה העברית כאשר פרצה מלחמת העצמאות.

היום נודע לאוכלוסייה שחזית ירושלים הוכתה במהלומה כבדה חדשה: העיר העתיקה נפלה... המגינים נכנעו לאחר

חצי שנה של התנגדות והתגוננות גבורה, כשעמדו מעטים נגד רבים, בלי נשק וציוד מול האויב המצויד יפה.

(קדרי, מנחם צבי, 1925–2011, יומן אישי מתקופת המצור על ירושלים, 1948,

ארכיון מנחם צבי קדרי, 01 02 1960 4* ARC, הספרייה הלאומית).

הסבירו מדוע היה פער ביחסי הכוחות בין מגיני הרובע היהודי לבין התוקפים מצד האויב.

(6 נקודות)

פרק שני (20 נקודות)

ענו על אחת מן השאלות 3–5.

3. תמורות במאה ה־19

- א. במאה ה־19 כונתה האימפריה העות'מאנית "האיש החולה על הבוספורוס". הסבירו את התפיסה שבאה לידי ביטוי בכינוי זה, והביאו דוגמה אחת להשפעה של תפיסה זו על המדיניות של מעצמות אירופה כלפי האימפריה העות'מאנית. (10 נקודות)
- ב. בתקופת שלטונו של מחמד עלי בארץ-ישראל חלו בה שינויים שהשפיעו על חיי התושבים. תארו שני שינויים מתחומים שונים שחלו בארץ-ישראל בתקופת שלטונו של מחמד עלי. (10 נקודות)

4. היהודים בירושלים במאה ה־19

- א. בשנים 1800–1900 גדל מספר היהודים בירושלים מ־2,250 ל־35,000. הסבירו שני גורמים שהובילו לגידול זה. (10 נקודות)
- ב. בשנת 1881 עלה אליעזר בן יהודה לארץ-ישראל והתיישב בירושלים. תארו את פועלו של אליעזר בן יהודה בירושלים, והסבירו את ההתנגדות של חלק מן היהודים בירושלים לפועלו. (10 נקודות)

5. אוכלוסייה ושינויים בתקופת המנדט

- א. הבריטים קבעו שירושלים תהיה עיר הבירה של ארץ-ישראל. תארו את ההשפעה של קביעה זו על התפתחות העיר באחד מן התחומים האלה: בנייה, כלכלה, אוכלוסייה. (8 נקודות)
- ב. בתקופת המנדט נבנו בירושלים כמה מבנים שהשימוש שלהם ביטא את החשיבות של העיר בתודעה הציונית. ציינו שני מבנים כאלה, ותארו את השימוש של כל אחד מהם. (12 נקודות)

פרק שלישי – אתרי השטח (20 נקודות)

ענו על אחת מן השאלות 6–8.

6. נספח א

- א. ציינו את שם המבנה המוצג בתצלום שבנספח א, כתבו מי בנה אותו, מתי הוא נבנה והיכן הוא ממוקם בירושלים. (6 נקודות)
- ב. ציינו למה נועד מבנה זה. (4 נקודות)
- ג. תארו שני פריטים אדריכליים במבנה זה. (10 נקודות)

7. נספח ב

- א. ציינו את שם המבנה המוצג בתצלומים שבנספח ב, כתבו מי בנה אותו, מתי הוא נבנה והיכן הוא ממוקם בירושלים. (4 נקודות)
- ב. בסביבות המבנה הזה התחולל קרב. מתי התחולל קרב זה? הסבירו את הקשר בין המיקום של המבנה לבין הסיבה שהתחולל סביבו קרב. (10 נקודות)
- ג. חניכי קורסים של צה"ל מגיעים לאתר זה כדי ללמוד על הקרב שהתחולל בו. הסבירו מדוע. (6 נקודות)

8. נספח ג

- א. ציינו את שם המבנה המוצג בתצלומים שבנספח ג, כתבו מי בנה אותו, מתי הוא נבנה והיכן הוא ממוקם בירושלים. (5 נקודות)
- ב. מהו הסגנון האדריכלי של המבנה? תארו שני מאפיינים של סגנון זה. (10 נקודות)
- ג. תארו שינוי אחד בשימוש של מבנה זה מאז הקמתו ועד ימינו. (5 נקודות)

פרק רביעי – מושגים (20 נקודות)

הסבירו ארבעה מן המושגים 9–16 (לכל מושג – 5 נקודות).

שימו לב: בהסבר המושג יש להתמקד בפרטים האלה:

- הגדרה
- המידע החשוב ביותר
- הרחבה או הדגמה

9. קפיטולציות

10. בית החולים "ביקור חולים"

11. משכנות שאננים

12. ארמון הנציב

13. "בווינגרד"

14. מבצע קלשון

15. מעבר מנדלבאום

16. חוק יסוד: ירושלים

בהצלחה!

התקופות העיקריות בתולדות ירושלים החל מן הכיבוש הצלבני

(מן המאוחרת למוקדמת)

השנים	התקופה
משנת 1967	ירושלים המאוחדת
1967–1948	ירושלים החצויה
1948–1917	תקופת המנדט
1917–1800	המאה ה־19 (שלהי התקופה העות'מאנית)
1800–1517	התקופה העות'מאנית
1517–1260	התקופה האיובית והממלוכית
1260–1099	התקופה הצלבנית

רשימת אתרי השטח, לפי תקופות

(מן המוקדמת למאוחרת)

המאה ה־19

- מגרש הרוסים: בית החולים, אכסניית הנשים (תצפית מבחוץ)
- נוטרדאם (תצפית מבחוץ)
- בית החולים הגרמני (תצפית מבחוץ)
- הרובע היהודי: בית כנסת החורבה, בית ספר "למל"
- ימין משה
- מחנה ישראל
- בית דוד

תקופת המנדט

- בניין הדואר
- מלון פאלאס
- בניין העירייה
- בניין בנק אפ"ק

מלחמת העצמאות

- מנזר סן סימון

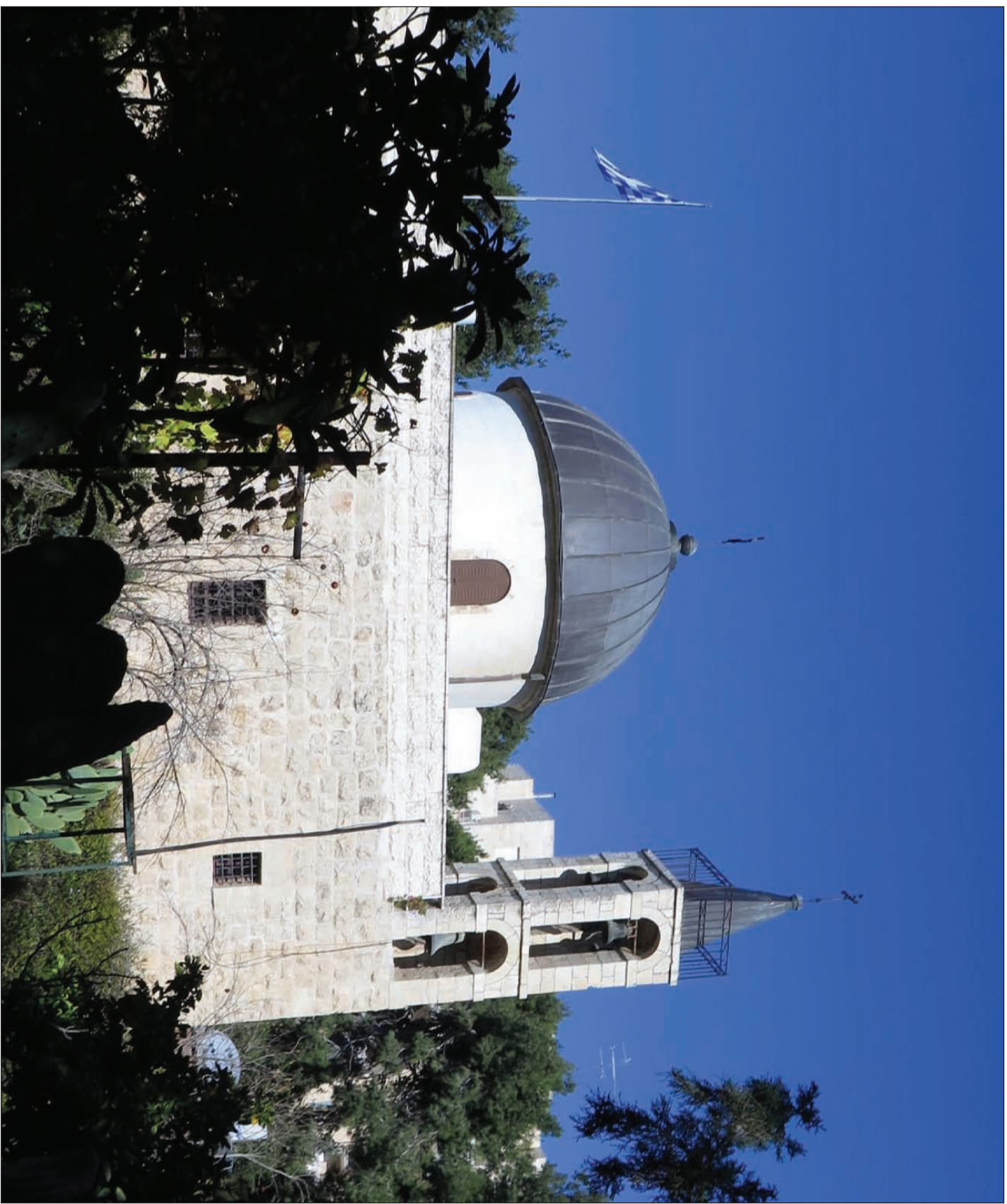
מלחמת ששת הימים

- גבעת התחמושת

העיר המאוחדת

- גילה: בנייני החצר, "הקסבה", מרכז הקליטה
- כיכר ספרא ובניין העירייה (תצפית מבחוץ)

נספח ב (לשאלה 7)

תצלום 2

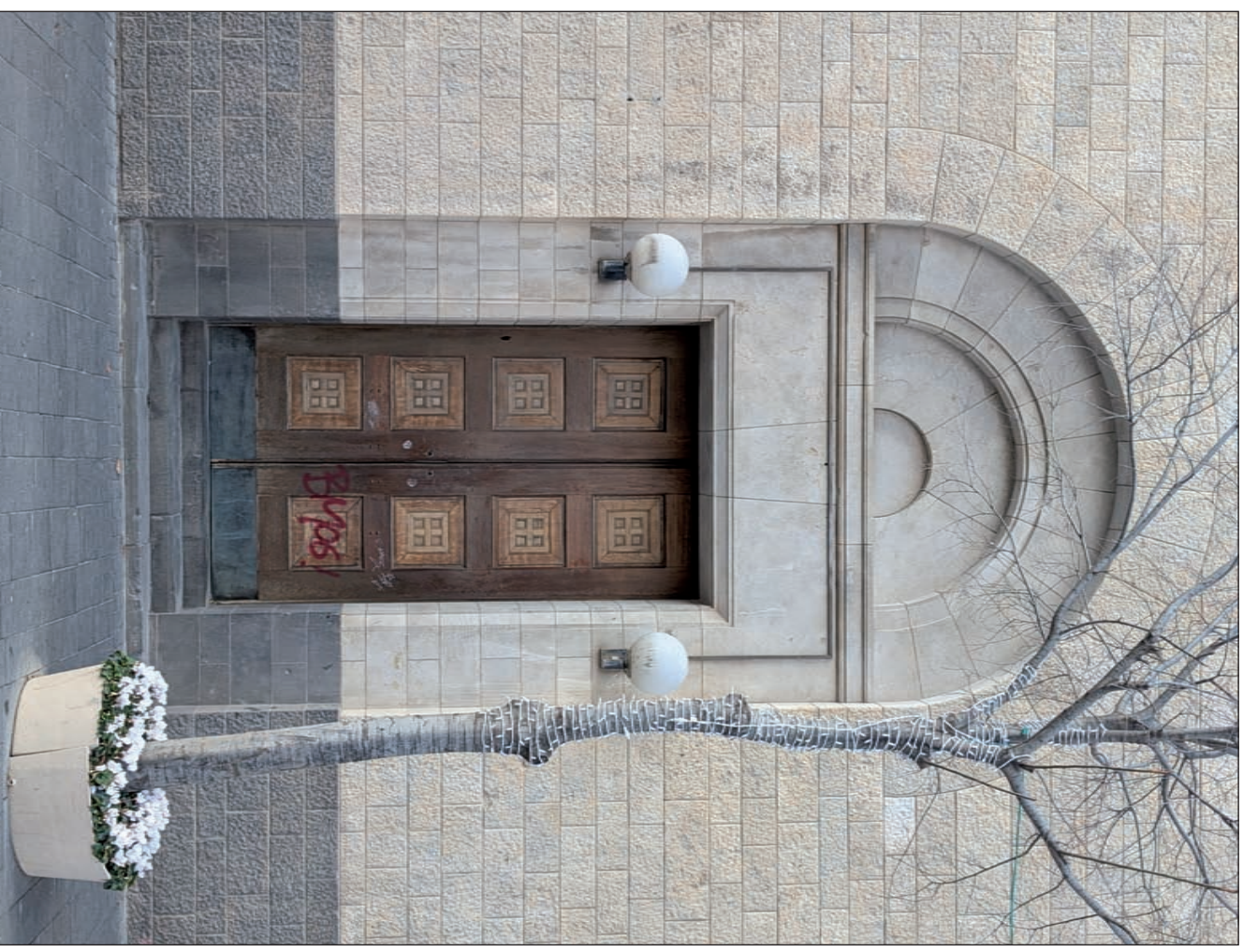

תצלום 3

תצלום 3

תצלום 2